

УДК 330.332.01

СТАН ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Мороз Максим Олександрович,
аспірант
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: mma588525@gmail.com

Анотація. Визначено значущість формування системи забезпечення інвестиційної безпеки для забезпечення життєдіяльності держави. Наведено авторське визначення системи забезпечення інвестиційної безпеки. Визначені причини її відсутності в Україні. Критично оцінено стан наукового супроводу формування такої системи; нормативно-правової бази, що регламентує інвестиційну діяльність, і забезпечення інвестиційної безпеки. Охарактеризовано організаційний, статистичний й інформаційно-аналітичний аспекти такого формування. Виявлені чинники низького інвестиційного потенціалу України. З'ясовані дестимулятори підвищення рівня інвестиційної безпеки України.

Ключові слова: інвестиційна безпека, забезпечення інвестиційної безпеки, система забезпечення інвестиційної безпеки держави, інвестиційний потенціал, інвестиційний клімат.

Формул: 0; рис. 0; табл.: 0; бібл.: 14.

THE STATE OF FORMATION OF THE PROVISION OF THE OF INVESTMENT SECURITY SYSTEM OF UKRAINE

Moroz Maksym,
Postgraduate Student
of SHEI «Banking University»
e-mail: mma588525@gmail.com

Abstract. The significance of the formation of a system of providing investment security for ensuring the vital activity of the state has been determined. The author's definition of the system of providing investment security has been given. The components of such a system have been singled out. The reasons for its absence in Ukraine have been determined. The state of scientific support for the formation of such a system and specific gaps in this area have been critically evaluated; a regulatory framework, regulating investment activity and ensuring investment security. The organizational, methodical, accounting, statistical and informational-analytical aspects of such formation have been described. It has been emphasized, that there are significant shortcomings in the estimation of the total volume of investments in Ukraine, the inflow of foreign investments and the outflow of domestic and foreign capital, the total volume of bank investment loans, the geographical origin of foreign capital in Ukraine, management of investment projects, state regulation of investment activity. The factors of low investment potential of Ukraine have been revealed. Destimulators have been found to raise the level of investment security in Ukraine.

Keywords: investment security, provision of investment security, the system of provision of the state investment security, investment potential, investment climate.

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 14.

СОСТОЯНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Мороз Максим Александрович,
аспірант
ГВУЗ «Університет банківського дела»
e-mail: mma588525@gmail.com

Аннотация. Определена значимость формирования системы обеспечения инвестиционной безопасности для обеспечения жизнедеятельности государства. Дано авторское определение системы обеспечения инвестиционной безопасности. Выявлены причины ее отсутствия в Украине. Критично оценено состояние научного сопровождения формирования такой системы; нормативно-правовой базы, регламентирующей

инвестиционную деятельность и обеспечение инвестиционной безопасности. Охарактеризованы организационный, статистический и информационно-аналитический аспекты такого формирования. Выявлены факторы низкого инвестиционного потенциала Украины. Определены дестимуляторы повышения уровня инвестиционной безопасности Украины.

Ключевые слова: инвестиционная безопасность, обеспечение инвестиционной безопасности, система обеспечения инвестиционной безопасности государства, инвестиционный потенциал, инвестиционный климат. Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; библи.: 14.

Вступ. Для дотримання інвестиційної безпеки держави необхідне формування дієвої системи її забезпечення, яка має вирішувати такі завдання [4]: розвиток інвестиційного потенціалу, створення сприятливого інвестиційного клімату, формування механізмів стабільної і стійкої інвестиційної діяльності у ключових галузях господарського комплексу і надання останній інноваційної спрямованості, досягнення довгострокового, стабільного економічного зростання національної економіки і, врешті-решт, – підвищення якості життя населення і стабільне накопичення інвестиційних ресурсів. При цьому всі зв'язки і залежності, характерні для інвестиційної політики та інвестиційного комплексу, розкриваються в системі організаційно-економічних форм, тобто в механізмі забезпечення інвестиційної безпеки, який об'єднує всі фази інвестиційного циклу в одне ціле: від формування умов і джерел інвестування до отримання прибутку суб'єктами інвестування та утилізації використаного устаткування. Виступаючи формою економічних відносин, механізм забезпечення інвестиційної безпеки гарантує єдність у системі економічних інтересів у інвестиційній сфері й урегулювання суперечностей, що між ними виникають, а відтак є способом узгодження інтересів і формою розв'язання суперечностей [5, с. 4]. Проте на сьогодні в Україні відсутня дієва система забезпечення її інвестиційної безпеки, що зумовлено як незавершенням розроблення відповідних теоретико-методологічних засад, так і методичних підходів і практичних рекомендацій.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Окремими аспектами формування системи забезпечення інвестиційної безпеки держави займалися такі дослідники, як: О. Барановський, Г. Берляк, Р. Бузін, Л. Горностаєва, І. Губенко, Н. Дацій, В. Кириленко, Д. Литвинов, О. Малютін, С. Савелко, Г. Харламова, Ю. Шеховцова. Однак і досі в економічній літературі відсутні як однозначні підходи до формування системи забезпечення інвестиційної безпеки держави, так і комплексна оцінка стану її формування в Україні.

Метою статті є визначення стану формування системи забезпечення інвестиційної безпеки України, проблем, що існують у цій сфері.

Результати дослідження. Система забезпечення інвестиційної безпеки, на наш погляд, являє собою сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених економічних, фінансових, політичних, нормативно-правових, організаційно-методичних, інформаційно-аналітичних, технологічних, кадрових, режимних, наукових, просвітницько-пропагандистських і кримінально-процесуальних заходів, що здійснюються для захисту інвестиційної діяльності від наявних чи потенційних загроз, які можуть призвести до істотних

економічних втрат або відмови від реалізації інвестиційних проєктів. При цьому домінантами (найважливішими складовими) цієї системи є заходи фінансового характеру.

До компонент системи забезпечення інвестиційної безпеки входять держава, суб'єкти інвестиційної діяльності, інструменти державного регулювання цієї діяльності, предмети обміну між її суб'єктами, відносини між ними. Найсуттєвішими компонентами, що підлягають включенню до системи інвестиційної безпеки, є суб'єкти її забезпечення – держава, нефінансові і фінансові корпорації, домашні господарства. Саме ці елементи є тією активною силою, яка формує систему забезпечення інвестиційної безпеки і підтримує її існування; залишаються відносно стабільними у процесі функціонування цієї системи, тоді як інші елементи, наприклад, інвестиційні ресурси, капітальні блага, постійно зазнають змін, переходять один в одного [14].

Для формування системи забезпечення інвестиційної безпеки України потрібний досконалий науковий супровід. Утім, недостатня увага вчених до визначення місця інвестиційної безпеки підприємства, галузі, регіону, держави в забезпеченні фінансової / економічної безпеки зумовлює неефективність ухваленні рішень у сфері інвестування через недооцінку потенційних вигід, викликів і загроз. Практично нерозв'язаними в Україні залишаються проблеми науково обґрунтованого визначення засад формування і реалізації державної та регіональної інвестиційної політики, їхнього місця і ролі в державній політиці економічного зростання, меж і принципів участі держави та регіонів в інвестиційних процесах, а також інвестиційного потенціалу домогосподарств. Недостатньо вивчена специфіка функціонування венчурних фондів. Значно відстає від практики і рівень теоретичного й методичного опрацювання проблематики державно-приватного партнерства в інвестиційній сфері, досліджень формальної і неформальної практики взаємодії влади і бізнесу.

Дієвість формування системи забезпечення інвестиційної безпеки держави значною мірою зумовлюється наявністю чіткої й сталої нормативно-правової бази, що регламентує інвестиційну діяльність і забезпечення інвестиційної безпеки. Утім, правова регламентація здійснення інвестиційної діяльності в Україні, поряд із базовими законами України «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», міститься в законах «Про захист іноземних інвестицій в Україні», «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про інститути спільного інвестування», «Про цінні папери та фондовий ринок»,

«Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про депозитарну систему України», «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні», положеннях численних інших законів і підзаконних нормативних актів, які погано пов'язані між собою, містять лише загальні напрями розвитку інвестиційної діяльності, мають розрізнений і фрагментарний характер та багато відсильних норм. Останні ж часто не підкріплюються конкретними підзаконними актами, а часом у разі їх наявності законодавчі норми послаблюються чи неправильно інтерпретуються в таких актах, що спричиняє плутанину і знижує дієвість використання правового забезпечення інвестиційної діяльності.

Недостатньо регламентовані чинним законодавством відносини держави і регіонів в інвестиційній сфері, механізми страхування інвестицій.

Нечітке визначення складу інституційних інвесторів у вітчизняному законодавстві призводить до викривленої оцінки параметрів небанківського інституційного інвестування та його ролі в розвитку виробничої, інвестиційної та соціальної сфер економіки [13, с. 120]. Крім того, з моменту ухвалення Закону України «Про інвестиційну діяльність» до нього майже 30 разів вносились зміни, а Закону України «Про режим іноземного інвестування» – 10 разів.

Вищезазначене, а також несформованість в Україні інвестиційної правозастосовної практики перешкоджають створенню сприятливої інвестиційної кон'юнктури, унеможливають дієвий контроль за інвестиційною активністю, знижують можливість забезпечення інвестиційної безпеки.

Певним стимулом до спрощення діяльності та підвищення інвестиційної активності іноземних інвесторів в Україні, а відтак і її інвестиційної безпеки має стати ухвалений 2016 року Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України стосовно відміни обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій», яким унормовується заявковий принцип державного обліку інвестицій, згідно з яким надання статистичної звітності про здійснення іноземних інвестицій здійснюватиметься підприємствами з іноземними інвестиціями і банківськими установами.

Цьому мають також прислужитись:

застосування в Україні до іноземних інвесторів національного режиму інвестиційної діяльності, а відтак створення для них рівних умов діяльності з вітчизняними інвесторами;

непідпадання іноземних інвестицій в Україні під націоналізацію;

гарантія повернення іноземному інвесторові його інвестицій у разі припинення інвестиційної діяльності без сплати мита, а також доходів від інвестицій у грошовій або товарній формі та безперешкодного і негайного переказу за кордон прибутків й інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах унаслідок здійснення іноземних інвестицій;

ратифікація Україною Вашингтонської конвенції 1965 року про порядок урегулювання інвестиційних спорів між державами та іноземними особами, а та-

кож міжурядових угод про сприяння і взаємний захист інвестицій із більше ніж 70 країнами світу;

підписання 2017 року Угоди про приєднання до декларації про міжнародне інвестування і ТНК ОЕСР і членство в Інвестиційному комітеті цієї організації, що свідчить про запровадження в Україні міжнародних стандартів здійснення інвестиційної діяльності, усуває обмеження стосовно секторів, де іноземне інвестування заборонено і забезпечує національний режим для ТНК.

Водночас, на думку експертів, скасування державних реєстрацій іноземних інвестицій унеможливить передінвестиційне дослідження джерел походження капіталу і впливу держави на цілі іноземного інвестування з урахуванням регіональної та галузевої спрямованості, що матиме наслідки безконтрольного припливу іноземного капіталу і створюватиме загрози для національних інтересів. Більше того, сьогодні державна політика у сфері залучення прямих іноземних інвестицій характеризується відсутністю контролю за частками залучених інвестицій у розрізі сфер економічної діяльності, законодавчо не встановлено перелік стратегічних галузей, безпечні пороги участі в них іноземного капіталу та відповідний механізм здійснення оцінки такої участі на передінвестиційному етапі. Відсутність стратегії інвестиційної політики та ефективних механізмів регулювання допуску іноземного капіталу призвела до його стихійного розподілу в різних сферах української економіки [2].

Попри формальне унормування питань державно-приватного партнерства, яке може стати вагомим інструментом розвитку й удосконалення інвестиційних процесів в Україні, на практиці залишаються численні обмеження господарської діяльності органів регіональної влади і місцевого самоврядування, зумовлені чинним бюджетним і антимонопольним законодавством. Тобто спостерігається своєрідний інституційний розрив, зумовлений розбіжністю між законодавчою базою і потребами економічних агентів.

Наприкінці 2016 року НБУ своєю постановою № 406 дозволив українським банкам, що мають генеральну ліцензію на залучення і розміщення іноземної валюти на міжнародних ринках, здійснення іноземних інвестицій без індивідуальних ліцензій НБУ (а відтак – без суворого контролю). При цьому емітентом боргових ЦП, номінованих у доларах США, єнах, євро, фунтах стерлінгів, канадських доларах, у які інвестуються кошти, мають бути МФО / іноземна держава із G-7 в особі відповідного державного органу з відповідними офіційними рейтинговими оцінками не нижче ніж «AA-» / «Aa3», підтвердженими двома провідними рейтинговими компаніями. Утім, на думку експертів, такі новації в умовах браку валюти стимулюватимуть інвестиції вітчизняних банків в інші країни, а не в Україну, а також можуть, поряд з їхньою можливістю збільшити свої валютні доходи, спричинити погіршення платіжного балансу України і зростання ризиків унаслідок безконтрольності таких інвестицій.

Убачаються правові неузгодженості між ч. 5 статті 241 Бюджетного кодексу України і Порядком підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і

проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, щодо процедури відбору інвестиційних програм і проектів. Водночас Закон України «Про інвестиційну діяльність» узагалі не містить навіть згадування про безпекові аспекти інвестиційної діяльності. Закон України «Про режим іноземного інвестування» унормує тільки те, що:

законами України визначаються території, на яких діяльність іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями обмежується або забороняється, виходячи з вимог забезпечення національної безпеки;

за зміни чинного законодавства вимога іноземного інвестора на застосування державних гарантій захисту іноземних інвестицій не поширюються на зміни законодавства, що стосуються питань оборони, національної безпеки, забезпечення громадського порядку, охорони довкілля.

У Стратегії національної безпеки України лише зазначено [12], що ключовою умовою нової якості економічного зростання є забезпечення економічної безпеки, поряд з іншими заходами, шляхом створення найкращих у Центральній і Східній Європі умов для інвесторів, залучення іноземних інвестицій у ключові галузі економіки, зокрема в енергетичний і транспортний сектори, як інструменту забезпечення національної безпеки. Водночас у США величезне значення мають питання безпеки, пов'язані з впливом інвестиційних процесів. Наприклад, так звана поправка Ексона – Флоріо надала Комітету з іноземних інвестицій повноваження втручання у процеси продажу іноземним партнерам американських компаній, коли це загрожуватиме інтересам національної безпеки. А 1989 року президент США отримав право заборонити будь-які інвестиції, що загрожують національній безпеці. До цього ще 1979-го набрало чинності положення про обов'язковість надання іноземними інвесторами звітів про створення у США нових підприємств чи придбання частки власності в існуючих американських підприємствах. Із 50-ти американських штатів 20 запровадили обмеження на перехід власності в руки іноземців [7].

Є певні зрушення і в організаційному забезпеченні формування системи інвестиційної безпеки України, що стосуються: створення національної інвестиційної ради й офісу супроводу інвестицій при Кабінеті Міністрів України; урядового уповноваженого з питань інвестицій; функціонування при МЗС ради експортерів та інвесторів України; діяльності комісій із сприяння досудовому врегулюванню спорів з інвесторами, які можуть створювати органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування як тимчасові консульсько-дорадчі органи з метою сприяння досудовому врегулюванню спорів між інвестором і органом виконавчої влади (місцевого самоврядування).

Аналіз змісту угод про соціально-економічне співробітництво влади і бізнесу свідчить, що, попри наявність у них інвестиційної складової, загалом вони орієнтовані на використання ресурсів бізнесу для реалізації соціальних програм і підтримку соціально-економічної стабільності.

Негативно позначаються на стані інвестиційної безпеки України недоліки статистичного та інформаційно-аналітичного забезпечення різних проявів інвестиційної діяльності. Так, зокрема, бракує узагальнювальних статистичних даних про обсяги капітальних, прямих іноземних і портфельних інвестицій у національну економіку. Крім того, капітальні інвестиції обліковуються лише щодо підприємств – юридичних осіб за їхнім основним видом економічної діяльності та територією місцезнаходження (юридичною адресою), а, відтак, не облікованими залишаються капітальні вкладення фізичних осіб – підприємців. В освоєних капітальних вкладеннях фіксуються тільки кошти населення на будівництво житла.

Сучасні статистичні спостереження унеможливають повну кількісну оцінку загальних обсягів банківських інвестиційних кредитів, оскільки вони оперують лише даними за їхніми окремими видами, наприклад кредитами, наданими вітчизняними комерційними банками резидентам – нефінансовим корпораціям і домашнім господарствам.

Проблему становить достеменне визначення обсягу припливу іноземних інвестицій в Україну. Так, наприклад, відмінність підходів до його визначення 2016 року спричинило різницю в його оцінці в 1 млрд дол. (4,4 млрд дол. Держстат України і 3,4 млрд дол. – НБУ). При цьому така різниця в даних пояснюється відмінностями в методиці: НБУ статистику щодо інвестицій бере від банків, Держстат – з анкет компаній. Крім того, дані НБУ включають інвестиції, пов'язані з купівлею землі та нерухомості нерезидентами, що не передбачено статистичним спостереженням Держстату «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності», яке сьогодні є основним джерелом інформації щодо ПІІ. Держстат веде статистику за накопичувальним принципом і постійно переоцінює обсяг іноземного капіталу в Україну за поточним курсом грн/дол.

Слід зазначити, що, поряд з ПІІ, іноземні інвестори вдаються й до кредитування, незважаючи на обмеження НБУ з руху капіталу. Крім того, офіційна статистика не містить достовірних даних про відплив як національного, так і іноземного капіталу. Взагалі відсутня статистика відпливу іноземного капіталу в регіональному і галузевому розрізах. Існують істотні розбіжності і в розповсюдженні даних щодо ПІІ в Україні. Так, вихідною інформацією Держстату є обсяги ПІІ в Україну (з України): загалом по Україні, за країнами світу, ЄС; за видами економічної діяльності; за регіонами (причому інформацію щодо прямих інвестицій у розрізі країн, видів економічної діяльності та регіонів розраховує і поширює виключно Держстат). Така інформація поширюється щокварталу на 60–68 день після закінчення кварталу. Натомість вихідною інформацією НБУ є Стаття «Прямі інвестиції» платіжного балансу (потоки) та міжнародна інвестиційна позиція (МІП) (запаси). Дані ПБ розповсюджуються щомісячно (попередня оцінка) – на 25–30 день після закінчення місяця, щокварталу – на 80-й день після закінчення кварталу, МІП – на 90-й день.

У рахунках зовнішнього сектору виділено п'ять функціональних категорій інвестицій: прямі інвестиції;

портфельні інвестиції; похідні фінансові інструменти; інші інвестиції; резервні активи. Натомість у Системі національних рахунків таких категорій немає, а потоки фінансового рахунку відображаються виключно в розрізі видів фінансових інструментів [10].

Існують проблеми і з визначенням географічного походження іноземного капіталу в Україні. Так, наприклад, за статистикою ОЕСР, близько 558 млн дол. інвестицій в Україну є інвестиціями компаній, що реально діють у Нідерландах, тоді як решта – це капітал компаній спеціального призначення (SPE). За цими даними, сукупні інвестиції в Україну з Нідерландів є вищими, ніж згідно з українською статистикою (11,42 млрд дол. проти 6,4 млрд дол.) [1]. Ці факти, на наше переконання, не сприяють обґрунтованій оцінці цієї важливої складової інвестиційної безпеки України.

Проблему в забезпеченні належного рівня інвестиційної безпеки України становила і відсутність до 2017 року переоцінки ринкової вартості ПІІ, оскільки дані, що не переоцінюються протягом кількох років, недостатньо точно відображають їхню реальну ринкову вартість, а відтак можуть завищувати / знижувати фактичний обсяг таких інвестицій. Отже, загалом спостерігається відмінність в оцінці обсягів потоків і запасів ПІІ. Крім того, кошти іноземних інвесторів, що витрачаються при приватизації вітчизняних підприємств, не мають інвестиційного характеру, оскільки йдуть на покриття бюджетного дефіциту поточного року.

Нерозвиненими й досі залишаються такі інструменти залучення іноземних інвестицій, як концесія і державно-приватне партнерство в реалізації інвестиційних проєктів.

Недосконалість організаційних положень облікової політики перешкоджає ідентифікації в ній інвестиційної складової для вдосконалення підходів до організації бухгалтерського обліку забезпечення інвестиційної безпеки. Сучасний стан бухгалтерського обліку операцій із забезпечення інвестиційної безпеки характеризується відсутністю методичних розробок, які в умовах сучасної фінансової кризи в повному обсязі дозволяли б забезпечити інформаційні потреби користувачів [3].

Однією із проблем забезпечення інвестиційної безпеки України є неналежне розкриття інформації про інвестиційні витрати в доступній і зрозумілій формі для всіх учасників ринкових відносин, для оцінки їхньої безпеки на ринку цінних паперів, безпеки реальних інвестицій, безпеки фінансових інвестицій.

На сьогодні відсутні єдині методичні підходи й до оцінки інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання, галузей, регіонів і держави загалом. Так, багато методик з визначення параметрів інвестиційного клімату базується на бальних, здебільшого експертних оцінках, що істотно підвищує їхній суб'єктивізм, ігнорує диференціацію відповідних фактичних характеристик. Про недостатнє методичне опрацювання підходів до оцінки інвестиційної ситуації свідчить відсутність її обґрунтованих прогнозованих оцінок. Недосконалість є й застосовувані методи зведення окремих показників в

інтегральний: «суми балів» і «суми рангових (порядкових) місць», за допомогою вагових коефіцієнтів значущості конкретних показників.

В Україні також немає загальноприйнятої методики визначення інвестиційної привабливості регіону, її розраховують різні установи та організації за власними підходами, що спричиняє труднощі у підтвердженні об'єктивності оцінки. Зокрема, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України щорічно розраховує рейтинг привабливості регіонів України за такими показниками, як економічний стан регіону, розвиток ринкової, транспортної та фінансової інфраструктури, стан людських ресурсів, діяльність органів місцевої виконавчої влади у сфері підприємництва. Оцінку інвестиційної привабливості регіонів проводять також НАН України, Київський міжнародний інститут соціології [9, с. 48].

Управління великою кількістю інвестиційних проєктів за участі державних інвестицій ускладнюється внаслідок відсутності чіткої методики формування їх змісту, що зумовлює наявність часто недостатньо узгоджених, часом суперечливих цілей соціально-економічного розвитку.

У Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277, виокремлюється інвестиційно-інноваційна безпека, що, на наш погляд, є некоректним, оскільки в такому контексті істотно звучується як спрямованість інвестицій у державі, так і критерії їх безпечності. Більше того, зазначений різновид безпеки в рекомендаціях тлумачиться як стан економічного середовища в державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва у країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості. Таке визначення, на наше переконання, не відповідає сутності інвестиційної безпеки України, оскільки, по-перше, остання зумовлюється не лише внутрішнім економічним середовищем, а піддається впливові численних зовнішніх чинників; по-друге, досягнення інвестиційної безпеки є підставою не тільки для розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості, а й для забезпечення розвитку інших сфер життєдіяльності країни.

Зазначені Методичні рекомендації не містять переліку й порогових значень індикаторів інвестиційної складової фінансової безпеки України. У них наводяться лише такі індикатори інвестиційної безпеки, як:

валове нагромадження основного капіталу, % до ВВП;

відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, %;

інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища, %;

відношення інвестицій у підприємства паливно-енергетичного комплексу до ВВП, %;

відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, %;

відношення кредитів, наданих нефінансовим корпораціям і домашнім господарствам на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (кумулятивно, скориговані на курсову різницю), % до ВВП.

Причому лише щодо чотирьох із них наведено порогові значення. Водночас зазначені індикатори не в змозі повною мірою характеризувати рівень інвестиційної безпеки України.

Серед проблем забезпечення належного рівня інвестиційної безпеки і відсутність однозначного визначення обсягу необхідних для сталого розвитку інвестицій, прогнозування доступних інвестицій і спроможності їх формування. Так, за оцінками, щоб досягти, наприклад, сьогоденного рівня розвитку польської економіки, Україні потрібно впродовж 10 років удвічі більші обсяги інвестицій, ніж вони були протягом останніх п'яти років. Причому вкладати їх слід в експортноорієнтовані галузі з продуктами з високою доданою вартістю [8]. А, скажімо, Центр інвестицій і інновацій IE РАН спрогнозував, що для створення наукомісткої інноваційної економіки в країні до 2025 року знадобиться близько 2,5–3 трлн дол.

Дестимуляторами підвищення рівня інвестиційної безпеки України, на наш погляд, є:

орієнтованість державної політики (хоча, на наш погляд, за великим рахунком її взагалі на сьогодні немає) на кількісне зростання припливу ПІІ, а не на їхню ефективність;

брак у потенційних інвесторів належної довіри до держави;

недостатній рівень капіталізації і потенціалу вітчизняних комерційних банків, відсутність класичних банків розвитку й інвестиційних банківських установ для інвестиційного кредитування економічних агентів;

відсутність системності в ухваленні інвестиційних рішень, формування перспективної інвестиційної політики, що унеможливує ефективне використання наявних інвестиційних ресурсів, забезпечення підвищення інвестиційної привабливості всіх учасників інвестиційних процесів;

складнощі управління множиною інвестиційних проектів із відмінними показниками вартості, доходності і строків окупності та різною належністю; неможливість достовірно, своєчасно і повно перевіряти всю технічну, організаційну й фінансову інформацію для ухвалення рішень про участь держави в конкретному інвестиційному проекті; зростання витрат на отримання інформації про його перебіг і економічну ефективність; брак фахівців з написання європейських проектів та управління ними;

незабезпечення наявним інструментарієм управління інвестиціями системно-синергетичної взаємодії інвестиційної привабливості, оцінки концентрації інвестицій, баланс цілей та інтересів учасників інвестиційного процесу;

бездіяльність Національної інвестиційної ради, що спричиняє ситуацію, коли у просуванні України як об'єкта інвестицій зацікавлені самі іноземні інвестори, що працюють у нашій країні;

брак інвестицій, що спрямовуються на розвиток суб'єктів господарювання, виконання великих інноваційних програм;

спрямування інвестиційних ресурсів здебільшого не на радикальні перетворення, а на оперативне підтримання і точкове вдосконалення виробництва;

деформація інвестиційної поведінки суб'єктів господарювання внаслідок недосконалих специфікації прав власності, механізму внутрішньофірмового розподілу повноважень, відсутності неформальних норм ведення добросовісного бізнесу;

відсутність дієвої мотиваційної основи здійснення інвестиційної діяльності;

невпевненість інвесторів у безпеці інвестування власних коштів у будь-який проект;

економічні злочини і шахрайські прояви в інвестиційній сфері;

низька ефективність використання інвестиційних ресурсів.

Сьогоденний жалюгідний інвестиційний потенціал України значною мірою зумовлений багаторічною відсутністю належного реформування вітчизняної економіки, безсистемними заходами, що вживались на різних етапах її розвитку. Так, цьому, на наше переконання, зокрема, прислужились:

відсутність у держави обґрунтованих економічної і фінансової (у т. ч. й інвестиційної) політик і структурної перебудови національної економіки;

знецінення амортизаційних фондів і обігових коштів підприємств унаслідок цінової лібералізації та не приборканої інфляції;

антиінвестиційна спрямованість політики фінансової стабілізації з огляду на протидію інфляції за допомогою рестрикційної грошово-кредитної політики (стискання грошової маси, високі ставки рефінансування комерційних банків) та урізання соціальних програм;

відсутність обґрунтованості й стійкості вітчизняної податкової системи;

неадекватність задекларованого програмно-цільового підходу до формування державного бюджету і практики перебігу бюджетного процесу в нашій країні;

відсутність впливу проведеної приватизації на формування інвестиційних ресурсів унаслідок зниження розмірів статутних капіталів приватизованих об'єктів і здійснення ваучерних розрахунків;

нерозвиненість інвестиційного ринку в Україні;

нереформованість пенсійної системи, а, відтак, не реалізованість недержавними пенсійними фондами і страховиками життя можливостей стати потужними інвесторами національної економіки, постачальниками довгострокових інвестиційних ресурсів;

істотне обмеження доступу вітчизняних економічних агентів на зовнішні ринки капіталів;

величезний обсяг неконтрольованого відпливу вітчизняного капіталу за кордон унаслідок загальної економічної нестабільності, відсутності належного

валютного контролю за вкрай незначного обсягу припливу іноземного капіталу в Україну;

систематичне виведення вкладених іноземних інвестицій (за оцінками експертів МВФ, прямі інвестиції, одного разу вкладені в економіку країни, ідуть з неї шляхом вивезення прибутку й інших форм доходів через вісім років);

практична бездіяльність вільних економічних зон і територій зі спеціальним режимом інвестування (тоді як у Китаї – 197 зон; В'єтнамі – 283 промислові зони, 30 прикордонних, 28 приморських, три парки високих технологій, одна зона вільної торгівлі; у Туреччині – 322 особливі економічні зони [6, с. 63]);

відсутність загальнодержавної системи оцінки інвестиційного клімату;

надмірні бюрократизація чиновницького апарату й корупційні прояви; розгул економічної злочинності.

Крім того, за роки незалежності України так і не був забезпечений прийнятний як для внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів інвестиційний клімат. Так, на наш погляд, із сукупності економічних (фінансових), соціальних, політичних, правових, управлінських, інституційних, демографічних, кадрових, природно-кліматичних, екологічних, інфраструктурних, поведінкових, безпекових, культурних і побутових передумов інвестиційної привабливості об'єктів, ризикованості інвестування та ефективного використання внутрішніх і зовнішніх інвестицій хіба що природно-кліматичні не позначаються негативно на інвестиційному кліматі України. А тому можна констатувати багаторічне перебування інвестиційної сфери в Україні у кризовому стані.

Однією з важливих умов формування системи забезпечення інвестиційної безпеки України є належний рівень державного регулювання інвестиційної діяльності. Проте на сьогодні в Україні з класичного набору складових державного регулювання в цій сфері – адміністрування, прогнозування, планування, фінансування, бюджетування, оподаткування, кредитування, націоналізації, фінансового і податкового обліку і контролю – ефективно використовуються далеко не всі. Так, практично відсутнє обґрунтоване прогнозування і

планування, дієві адміністрування і контроль інвестиційної діяльності в усіх її проявах, що негативно позначається на рівні інвестиційної безпеки України.

До негативів державного регулювання інвестиційної діяльності належать і незабезпечення належного рівня інвестиційної інфраструктури як в окремих регіонах, так і країні загалом; недостатня увага до ресурсної забезпеченості інвестиційних проєктів, фінансової стійкості їхніх учасників, оптимального співвідношення використовуваних обсягів інвестиційних ресурсів та ефекту від їх використання; надвисокий рівень ризиків інвестиційних проєктів і корупційних проявів в інвестиційній сфері.

В огляді інвестиційної політики України станом на 2016 рік (OECD Investment Policy Reviews: Ukraine 2016) експерти ОЕСР зазначили, що за останні два роки українська влада значно скоротила кількість податкових пільг, доступних для інвесторів щодо спрощення українського податкового адміністрування, щоб полегшити умови ведення бізнесу в країні, а також підвищення доходів для фінансування державних витрат. З 2015 року в українському законодавстві діють більш обмежені податкові вилучення на кшталт «податкових канікул» для високотехнологічних сфер [11].

Загалом, можна стверджувати, що система забезпечення інвестиційної безпеки держави перебуває в стадії формування, проте цей процес іде дуже повільно.

Висновки. Таким чином, здійснений аналіз свідчить про недосконалість економічної, фінансової, політичної, нормативно-правової, організаційно-методичної, інформаційно-аналітичної, технологічної, кадрової, режимної, наукової, просвітницько-пропагандистської та кримінально-процесуальної складових, необхідних для формування дієвої системи забезпечення інвестиційної безпеки України. Більше того, зазначені складові досі належним чином не взаємопов'язані. Відтак варто як продовжити наукові дослідження в цій сфері, так і вжити комплекс практичних заходів для найшвидшого виправлення ситуації для підвищення інвестиційної привабливості, поліпшення інвестиційного клімату, а отже, й інвестиційної безпеки нашої країни.

Список використаної літератури

1. Аверчук Р. Прямі іноземні інвестиції в Україні: війна і мир [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://voxukraine.org/2017/01/12/investments-in-ukraine-ua>.
2. Беззуб І. Іноземні інвестиції в українській економіці [Електронний ресурс] / І. Беззуб. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/index.php?%20option=com_%20content&view.
3. Берляк Г. В. Обліково-аналітичне забезпечення інвестиційної безпеки підприємств : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / Г. В. Берляк. – Житомир, 2015. – 21 с.
4. Бузин Р. В. Инвестиционная безопасность, ее обеспечение и государственное регулирование в национальной экономике : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.01 / Р. В. Бузин. – Воронеж, 2009. – 203 с.
5. Дацій Н. В. Механізм реалізації інвестиційної безпеки як системи взаємодії з іншими явищами та процесами / Н. В. Дацій // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 10. – С. 3–5.
6. Калинина Л. Л. Инвестиционный климат как фактор обеспечения структурной перестройки экономики / Л. Л. Калинина // Вестник РГГУ. – 2014. – № 21. – С. 56–66. – (Серия «Экономические науки»).
7. Калинина Н. Н. Обеспечение инвестиционной безопасности как элемент управления развитием региональных производственных комплексов [Електронний ресурс] / Н. Н. Калинина. – Режим доступу : http://superinf.ru/view_helpstud.php?id=516.
8. Ковалівська С. Шість міфів про інвестиції в Україні [Електронний ресурс] / С. Ковалівська. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/news/-/391895/shist-mifiv-pro-investytsiyi-v-ukrayini>.

9. Кузьменко О. В. Інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість регіонів України / О. В. Кузьменко // Економічний нобелівський вісник. – 2015. – № 1 (8). – С. 46–54.
10. Методичний коментар до статистики зовнішнього сектору України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19138166>.
11. ОЭСР и Минэкономразвития презентовали Обзор инвестиционной политики Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravo.ua/news.php?id=0056344>.
12. Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
13. Черкасова С. В. Про законодавче визначення терміна «інституційні інвестори» та їх склад в небанківському фінансовому секторі / С. В. Черкасова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 11, ч. 5. – С. 120–123. – (Серія «Економічні науки»).
14. Шеховцова Ю. А. Система обеспечения инвестиционной безопасности государства: компонентно-структурный аспект [Електронний ресурс] Ю. А. Шеховцова. – Режим доступу : <http://www.be5.biz/ekonomika1/r2012/3367.htm>.

References

1. Averbuch, R. Priami inozemni investytsii v Ukraini: viina i myr [Foreign direct investment in Ukraine: war and peace]. (n. d.). voxukraine.org. Retrieved from : <https://voxukraine.org/2017/01/12/investments-in-ukraine-ua> [in Ukrainian].
2. Bezzub, I. Inozemni investytsii v ukrainiskii ekonomitsi [Foreign investment in the Ukrainian economy]. (n. d.). www.nbuviap.gov.ua. Retrieved from : http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view [in Ukrainian].
3. Berliak, H. V. (2015). Oblikovo-analytychne zabezpechennia investytsiinoi bezpeky pidprijemstv [Accounting and analytical support of investment security of enterprises]. Candidate's thesis. Zhytomyr [in Ukrainian].
4. Buzin, R. V. (2009). Investicionnaja bezopasnost', ee obespechenie i gosudarstvennoe regulirovanie v nacional'noj jekonomike [Investment security, its provision and state regulation in the national economy]. Candidate's thesis. Voronezh [in Russian].
5. Datsii, N. V. (2010). Mekhanizm realizatsii investytsiinoi bezpeky yak systemy vzaiemodii z inshymy yavvshchamy ta protsesamy [Mechanism for implementing investment security as a system for interaction with other phenomena and processes]. Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience, 10, 3–5 [in Ukrainian].
6. Kalinina, L. L. (2014). Investicionnyj klimat kak faktor obespechenija strukturnoj perestrojki jekonomiki [Investment climate as a factor of structural adjustment of the economy]. Vestnik RGGU. – Bulletin of the Russian State University, 21, 56–66 [in Ukrainian].
7. Kalinina, N. N. Obespechenie investicionnoj bezopasnosti kak jelement upravlenija razvitiem regional'nyh proizvodstvennyh kompleksov [Ensuring investment security as an element of managing the development of regional production complexes]. (n. d.). superinf.ru. Retrieved from : http://superinf.ru/view_helpstud.php?id=516 [in Russian].
8. Kovalivska, S. Shist mifiv pro investytsii v Ukraini [Six myths about investing in Ukraine]. (n. d.). news.finance.ua. Retrieved from : <http://news.finance.ua/ua/news/-/391895/shist-mifiv-pro-investytsiyi-v-ukrayini> [in Ukrainian].
9. Kuzmenko, O. V. (2015). Investytsiyni klimat ta investytsiina pryvablyvist rehioniv Ukrainy / O. V. Kuzmenko [Investment climate and investment attractiveness of the regions of Ukraine]. Ekonomichni nobelivskiy visnyk – Economic Nobel Visnyk, 1 (8), 46–54 [in Ukrainian].
10. Metodychnyi komentar do statystyky zovnishnoho sektoru Ukrainy [Methodical commentary on statistics of the external sector of Ukraine]. (n. d.). bank.gov.ua. Retrieved from : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19138166> [in Ukrainian].
11. OJeSR i Minjekonomrazvitija prezentovali Obzor investicionnoj politiki Ukrainy [OECD and the Ministry of Economic Development presented the Review of the Investment Policy of Ukraine]. (n. d.). pravo.ua. Retrieved from : <http://pravo.ua/news.php?id=0056344> [in Russian].
12. Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 26 travnia 2015 roku № 287/2015 [Decree of the President of Ukraine dated May 26, 2015 № 287/2015]. (n. d.). zakon3.rada.gov.ua. Retrieved from : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> [in Ukrainian].
13. Cherkasova, S. V. (2015). Pro zakonodavche vyznachennia terminu «instytutsiini investory» ta yikh sklad v nebankivskomu finansovomu sektori [On the Legislative Definition of «Institutional Investors» and their Components in the Non-Banking Financial Sector]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University, 11, 120–123 [in Ukrainian].
14. Shehovcova, Ju. A. Sistema obespechenija investicionnoj bezopasnosti gosudarstva: komponentno-strukturnyj aspekt [The system of ensuring the investment security of the state: the component-structural aspect]. (n. d.). www.be5.biz. Retrieved from : <http://www.be5.biz/ekonomika1/r2012/3367.htm> [in Russian].